

AHENK UNSURLARI BAKIMINDAN ŞEYHÜLİSLAM YAHYA’NIN GAZELLERİNE BİR BAKIŞ¹ *An Outlook on Şeyhülislam Yahya’s Odes in Terms Of Harmonic Elements*

Ali BALALAN

Doktora Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, balalanali@gmail.com,
orcid.org/0000-0001-9523-4368

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 05.07.2021
Kabul/Accepted:27.08.2021

DOI:

10.51592/kulliyyat.962483

Anahtar Kelimeler

Şeyhülislam Yahya, ses ve söz tekrarları, ritm, ahenk.

ÖZ

Divan şiirinde ses ve söz tekrarları, ritim, kafiye ve redifler ahenk unsurlarının başında geliyor. 17. yüzyılda yaşamış, gazel sahasında söz sahibi olan Şeyhülislam Yahya, klasik şiir geleneğine damga vurmuştur. Bu çalışmamızda Şeyhülislam Yahya Divanı’ndaki ahenk unsurlarını tespit etmeye çalıştık. Yaptığımız bu çalışma bir bakıma üslup çalışması olduğundan daha çok yapısal eleştiri yöntemleri ve anlatım bilimi kuralların keşiştiği bir alanda durmaktadır. Bu alanda maalesef çok kapsamlı bir araştırma yapıldığını söyleyemeyiz. Biz, bu çalışmamızda Divan’daki ahenk unsurlarını söz ve ses tekrarları ile sağlanan ahenk ve ritim olarak üç ana başlık altında inceledik. Şeyhülislam Yahya’nın, kullandığı nazım şekillerinde - özellikle gazellerinde - dile hakim olduğu yapmacıksız, sade ve basit bir üslup ile Türkçeyi başarıyla kullandığı görülmektedir. Şeyhülislam Yahya’da ahenk kuru bir ses topluluğundan ibaret değildir. Anlamla sesin bir potada eritilerek armoninin yakalandığı aşikârdır. Şeyhülislam Yahya, “neyi anlattığın değil nasıl anlattığın” önemli olduğu bir şiir geleneğine iz bırakmış bir şairdir. Şiirde her cümle bir musiki cümlesidir. Bu musikiyi ortaya çıkaran seslerdir. Şeyhülislam Yahya, Divanı’nda bu ses unsurunu başarılı bir şekilde kullanmıştır. Fakat bu ses unsuru anlamdan bağımsız değildir. Sesle anlam arasında ilgi kurmuş, şiirini hem yapı hem de mana üzerine inşa etmiştir. Bunu yaparken “üst şiir dili”nden faydalanmış şiirlerini sembollerle ifade etmiştir. Bundan dolayı zaman zaman yanlış anlaşılmiş küfürle itham edilmiştir. Yahya Efendi’nin şiirlerini anlamak için kullandığı sembollerin söz varlığına bakmak gerekir. Aksi takdirde şiirlerini yanlış anlayıp yorumlayabiliriz.

ABSTRACT

Sound and sentence repetitions, rhythm, rhyme are the prior aspects in the Ottoman Poetry. Shaykh al-islam Yahya, who lived in the 17th century, is one of the most important person in the field of ode and he is also one of the most important name in the classical poetry tradition. In this study I wanted to find out the harmony aspects in the Ottoman Poetries of Shaykh al-islam Yahya. As this study is not a work of literary style. I tried to emphasize structural criticism. We can not see enough detailed studies in this field. I tried to analyze the harmony aspects, under the title of harmony that is done by sound and sentences and rhyme. In the verse which was used by Shaykh al-islam Yahya, especially in his odes, it can easily be seen that he had used a realistic, pale and simple style successfully in his Turkish. Harmony is not just a simple sound combination in the works of Shaykh al-islam Yahya. He had combined meaning and sound in a successful way. Shaykh al-islam Yahya is a poet who had a repetition for the philosophy of ‘how you explain is more important than what you explain. Each verse in a poem is a sentence of music. Voice creates this music Şeyhülislam Yahya had used this vocal harmony in a very successfully. But this vocal harmony is not dependent from the meaning. He had managed to establish a relation between voice and meaning. While doing this he had used a higher language and got help from the symbols.

Keywords

Shaykh al-islam Yahya, sound and sentence repetitions, harmony, rhyme.

¹ Bu makale, Prof. Dr. Ali YILDIRIM danışmanlığında hazırlanan “Şeyhülislam Yahya Divanı’nda Ahenk Unsurları” adlı eseri başlıklı yüksek lisans tezinden türetilerek hazırlanmıştır. Bkz.: “Ali BALALAN, Şeyhülislam Yahya Divanı’nda Ahenk Unsurları” adlı eseri, Fırat Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2013..

For this reason he had sometimes been misunderstood and he was accused of profanity. In order to understand Şeyhülislam Yahya's poems, it is necessary to look at the meaning of the symbols he had used. Otherwise we can misunderstand and miscomment his poems.

Atıf/Citation: Balalan, A. (2021), "Ahenk Unsurları Bakımından Şeyhülislam Yahya'nın Gazellerine Bir Bakış", *Külliyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 14(Ağustos), 1-16.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ali BALALAN, balalanali@gmail.com

GİRİŞ

Şiirin bugüne kadar birçok tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımlar şiiri tam olarak ifade etmeye yeterli görülmediğinden sürekli farklı farklı tanımlar yapılmıştır. Kleber Haedens: "Şiir tarif edilebilseydi yüz türlü değil, bir türlü şiir tarif olurdu." diyerek şiir tanımının çok zor olduğunu söylemektedir (Aksan 1995: 8). Sözlük anlamı; anlama, fehm, idraktır (Devellioğlu 1998: 999). Edebi bir terim olarak şiir; edebi değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz diye tanımlanmaktadır. Eskiler şiiri; vezinli kafiyeli ve hayallerle süslü sözler olarak tarif etmişlerdir. Şiirin sadece manzum olması yetmez, her şeyden önce şiirde güzellik aranır (Küçük 1982: 102).

Batı'da şiir, değişik bakış açılarıyla ifade edilmiştir. Paul Valery'ye göre şiir: "İfadesi mümkün olmayanın ifadesidir. Şiir, rûhun bütününü dil yoluyla ifade sanatıdır. Şiir bir sırrın imasıdır (Küçük 1982: 102-103). Voltaire, "Büyük ve hassas ruhların musikisi" dir (Selçuk 2004: 1). Edgar Allan Poe, "Şiir, zarif bir düşünce ile kaynaşmış bir musikidir. Fikirsiz musikî sadece musikîdir; musikîsiz fikir ise sadece nesirdir." (Küçük 1982: 105) diyerek şiire ve musikîye bakış açılarını ortaya koymuşlardır.

Şiirde üç temel unsur vardır: Bunlar madde yani dil, şekil ve konudur. Demek ki şiir; ses, şekil ve fikrin kaynaşarak bir cevher haline gelmesidir. Şiiri şiir yapan mana değil kelimelere hayat veren sihirli sestir. Necip Fazıl, Tanpınar ve Yahya Kemal de bu görüşü destekler. Şiir, fikirlerle değil kelimelerle yazılır diyen Mallerme de aynı anlayışı savunmaktadır.

Divan edebiyatı, geleneği önceden belirlenmiş bir edebiyattır. Şairler bu geleneğin dışına kolay kolay çıkamamışlardır. Bundan dolayı "Neyi anlattığın değil, nasıl anlattığın önemlidir." anlayışı ile eserlerini ortaya koymuşlardır. Şairler, asıl yeteneklerini aynı konuları anlatırken farklı kelime ve seslerle ortaya koymaktadır. İşte şiiri efsunlu hale getiren kelimelerin musikîsidir. Fakat o, musikîden farklı bir musikîdir. Yahya Kemal'in tabiriyle "İçimizin ahengidir." Şiirde her cümle bir musikî cümlesidir. Bu musikî de kelimelerle vezinle kafiye ile kurulur (Küçük 1982: 105). Şiir dilinin ehemmiyeti inkâr edilemez. Tanpınar; "Eski şiirden bahsederken, ses unsuru üzerinde ısrar etmesinin sebebi, sanatın asıl zaferini onunla idrak etmesi, hatta kendisini onunla tarif etmesidir." (Aksan, 1995, s. 43) Ayrıca ünlü Türk bilgin ve düşünürü Farabi de şiirde iki temel öge görmektedir: Sözcükler, onların bir araya getirilişindeki esaslar (Aksan 1995: 43). Şeyhülislam Yahya, şiirlerinde sesle anlam arasında uyumu ahenk oluşturacak şekilde başarıyla kullanmıştır. Güzel sanatların her şubesinin farklı bir malzemesi vardır: Resmin fırça ve boya, heykelin mermer, müziğin nota, edebiyatın ise dildir. O halde şiirin dili nasıl olmalıdır? Şiir dili; çeşitli duygu, coşku, düşünce ve hayallerin söze dönüştüğü, okuyucuya aktardıkları duygu, düşünce ya da imgelerin özgünlüğü şeklinde izah edilebilir (Aksan,1995, s. 29). Şiirsel dilde kelimelere yüklenen anlamların çok karmaşık, derin ve soyut özellikler göstermesi normaldir. Sıradan dilde olumlu anlamlar içeren kelimelerin, bir

“üst dil” olan, şiirsel dili olumsuz; olumsuz olanların ise olumlu anlamlar yüklendiği pek çok örnekle karşılaşılıyor (Yıldırım 2007: 2). Bundan dolayı bildiriye alıcının, şiiri dinlemekte ya da okumakta olanın şairin yansıtmak istediği duygu, düşünce, imge ve görüntüleri iyice algılayabilmesi için, her şeyden önce, bu şiirdeki söz varlığını yeterince tanıması gereklidir. Şairle okuyucu /dinleyici arasında bir bağlantı olabilmesi için her ikisinin de bir yerde, belli bir kültür birikimine ortak olmaları gerekir (Aksan 1995: 27). Bu sebeplerden dolayı Şeyhülislam Yahya kullandığı bu “üst şiirsel dil”den dolayı zaman zaman yanlış anlaşılmiş ve küfürle itham edilmiştir. Yazmış olduğu

Mescidde riyâ-pîşeler itsün ko riyâyı

Mey-hâneye gel kim ne riyâ var ne mürâyı (G.432/1)

bu beyitten dolayı Fatih Cami vaizlerinden Hurşid Çavuş “ Ey cemaat! Her kim bu beyti okursa kâfir olur çünkü bu beyit apaçık bir küfürdür.” diyerek şairi küfürle suçlamıştır. Bu da “üst şiir dili” nin herkes tarafından anlaşılmadığı ve kullanılan sembollerin söz varlığının tanınmasından geçtiğinin apaçık göstergesidir.

Şiirle ilgili bu görüşlerden sonra ahengin ne olduğuna bakılırsa ahenk, bir bütünü teşkil eden parçaların veya unsurların estetik ölçüler içerisinde birbiriyle uyuşması anlamına gelen, çeşitli ilim ve sanat dallarında kullanılan terimdir. Edebiyat terminolojisinde ise ahenk, üslûbun bir niteliği olarak şiir ve nesirde kelime ve cümlelerin âdetâ bir musikî tesiri yapacak şekilde art arda getirilmesiyle sağlanan uyumdur (Macit 2005: 8). Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde şiir, bazı beyitlerde musikî ile iç içe geçmiştir.

Şeyhülislam Yahya'nın rahat söyleyişi, şehirli Türkçesine verdiği önem, aruzu Türkçeye başarıyla uygulayışı da bir ahenk unsurudur. Yahya Efendi, Necâtî ve Bâkî tarafından temsil edilen "Şehir Türkçesi"ni, bu dönemde başarıyla sürdürmüştür. O, İstanbul Türkçesini âdetâ karşılıklı konuşma üslûbu içerisinde, samimi bir biçimde kullanmaktadır. Kendisinden sonra gelen şairleri etkilemiş gazel sahasında üstat olduğunu Nedim şu beytiyle ifade etmiştir:

Nef'i vâdî-i kasâidde suhan-perdâdır

Olamaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi (K.18/38)

Bu çalışmamızda Şeyhülislâm Yahya'nın gazellerindeki ahenk unsurlarını; söz tekrarları ile sağlanan ahenk, ses tekrarları ile sağlanan ahenk ve ritim olmak üzere üç ana bölüm halinde inceledik.

1. SÖZ TEKRARLARIYLA İLE SAĞLANAN AHENK

Divan edebiyatında kelime ve kelime gruplarının tekrarına dayalı bir anlatım tekniğinden bahsedilebilir. Bazı söz ve söz gruplarının belli aralıklarla tekrarından doğan ahenk, anlamla bütünleştiği zaman poetik bir fonksiyon icra eder ve mısraın etkili bir biçimde sunulmasını sağlar (Macit 2005:12). Şiir dilinde belli seslerdeki yinelemelerin yanı sıra birtakım ses öbeklerinin oluşturduğu biçimbirimlerin, sözcük ve sözcük öbeklerinin ve kimi kez bütün bir dize ya da dizelerin de yinelenmesi görülür. Özellikle sözcük ve öbeklerin, bütün bir dizenin yinelenmesi ses açısından bir etkilenme sağlamakta, bir uyum bir ritim oluşturmakta, müzik yapıtlarında zaman zaman ana melodinin yinelenmesi dinleyende uyanan ses simgesini pekiştirmektedir. Öte yandan bu yinelemelerle belli bir kavram ya da önermenin dinleyen/okuyanın zihninde yer etmesi, pekiştirilmesi de sağlanmaktadır (Aksan 1995: 218).

Şiir, her şeyden önce bir duyustur. Bundan dolayı şiirin kendine ait bir üst dili vardır. Bu görüş doğrultusunda “Şiirde önce belli bir konunun nasıl anlatıldığı “deyiş biçimi” daha sonra da anlatılanların ne gibi anlamlara geldiği önem kazanmaktadır. Şiirde herhangi bir deyim bilimsel ögenin yinelenmesi, modern şiire kadar her şeyden önce ses yinelenmesine bağlı olmuştur. Aslında sözcüğü yinelemek demek, o sözcüğün seslerini yinelemek demektir. Yinelemeler yazın yapıtlarına bir estetik güzellik getirmek, çağrışımlar yaratmak, anlamları ve kavramları pekiştirmek için kullanılmaktadır.” (Özünü 2001: 114-115). Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde birli, ikili, üçlü söz tekrarları ile ahenk unsurları sağlanmış bunlar değişik başlıklar halinde verilmiştir.

1.1. Birli Söz Tekrarları

Birli söz tekrarlarında, birinci mısraın ilk kelimesinin şiirin redifi olarak tekrar etmesi şiire “*simetrik tekerrür ile belli bir kavram ya da konu etrafında toplayan, bir atmosfer yaratan mihver*”(Macit 2005: 82) görevi kazandırmaktadır. Birinci kelimenin şiirin redifinde tekrar etmesi şiire bütünlük sağlamaktadır.

.....A.....
.....A.....

Redif

Şeyhülislam Yahya'da aşk konusu derinlemesine işlenmiştir. İlahi aşkı beşeri aşk kisvesi altında remizlerle gizlemiştir. İlahi aşkın acı, şarapla bir olunamayacağını vurgulamaktadır:

Aşka keyfiyyet-i bî-keyf dimiş ehl-i mezâk
Bâde-i telh ile hiç bir mi olur şerbet-i aşk (G.176/2)

Neşve kelimesi sevinç, keyif anlamındadır. Bunun dışında mest ve sarhoş olmak anlamına da gelmektedir. Beyitte, Yahya'nın Elest meclisinin meyi ile “neşvedâr” olması ve alem, adem, neşve kelimelerinin birlikte kullanılması ahenk oluşturmaktadır. Beyitte “e” seslerinin oluşturduğu asonans ahenk yaratmaktadır:

Neşvedâr itmişdi Yahyâ'yı mey-i bezm-i elest
Dahi peydâ olmadın `âlemde âdem neşvesi (G.404/5)

Birinci mısraın ilk sözcüğünün ikinci mısra başında tekrar etmesi şiire ahenk, görünüşe estetik katmaktadır. Bu aynı zamanda bir koşutluk ilgisi kurmaktadır. Günümüz şiirinde ön yineleme olarak bilinen “Bu yineleme, birbiri peşi sıra gelen tümcelerın baş tarafındaki sözcük ve sözcük gruplarının yinelenmesi ile yapılır. Bu yapıda da ritm ve anlam ağırlığına önem verilmektedir (Özünü 2001: 118).” Eski retoriğin bir biçim figürü olan ve Yunancada “*anaphore*” adını alan ön yineleme deyiş biliminde de bu başlık altında incelenmektedir (Aksan 1995: 220).

.....A.....
.....A.....

Şair, geçmişte olan güzelliklerin tekrar etmesini, “yine”lenmesini istemektedir.

Yine der-kâr olsa dâmân-ı nesîm-i nev-bahâr
Yine gülşende tutuşsa âteş-i şevk-i hezâr (G.105/1)

“Aşk”ın yardımının ber-murad olmadaki gücünü açıklamaktadır:

Ber-murâd olmamak olmaz olıcak himmet-i aşk
Ber-devâm ola hemân himmet idün devlet-i aşk (G.176/1)

Sevinçli, şen durumun “hemîşe” yinelemesi ile ahenk oluşturmuştur:

Hemîşe hürrem ü handân u şâdmân olasin
Hemîşe gonce-i ikbâlünü güşâde görem (G.240/2)

Birinci mısranın ilk ve son kelimesi dışındaki bir kelimenin şiirin kafiye veya redifin dışında bir kelime olarak tekrar etmesi kelimelerin genelde orta bölümde toplanmasına sebep olmuştur. Bu durum kelimelerin dizilişinde bir simetri oluşturmaktadır:

O nûr-ı **dîde** ki ide bezm-i `işreti teşrîf
 Sevâd-ı **dîde** olur `âşıkâ şeb-i deycûr (G.114/2)

Gülşende şehâ **gül** de olur **gonce** de ammâ
 Bir sencileyin şûh **gül**-i **gonce**-fem olmaz (G.139/3)

Penâh olursa nola **mihr** ü mâha sâye-i `aşk
 Bülend **mertebedür mihrün** ile pâye-i `aşk (G.182/1)

1.2. İkili ve Üçlü Söz Tekrarları

Şeyhülislam Yahya, ikili ve üçlü söz tekrarlarına da sıkça yer vermiştir. İkili söz tekrarları düz söz tekrarları ve çapraz söz tekrarlarından oluşur. Bu tarz oluşumda hem bu kelimelerin hem de beyitteki diğer kelimelerin sesleriyle sağladıkları uyum söz konusudur.

Beyitte tekrar eden kelimelere baktığımızda bir simetri söz konusudur. Aşığın kurban olmak için can vermesi ve sevgilinin bir bakışı ile aşığa can vermesi ve kurban, bin can, nigh kelimesinin sesle anlam arasındaki ilgiyi ortaya koymaktadır. “n” sesleriyle oluşturulan armoni dikkat çekmektedir:

Bin cân ile âşık **nice** olmaz **sanâ** kurbân
Bin mürdeye **cân** virmek **olur** bir **nighü**nde (G.357/2)

Şair; sevgiliden ayrılmayı oruca, kavuşmayı ise bayrama benzetmektedir. Beyitte “r ve z” sesleri ahenk oluşturmaktadır:

Hezârân **rûze** vü`**ıyda** irişdüm anı bildüm kim
 Firâkun gibi **rûze rûz**-ı vaslun gibi **ıyd** olmaz (G.147/4)

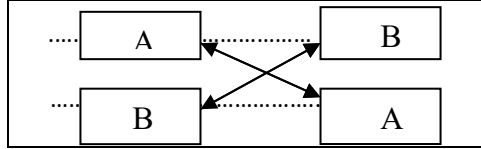
Ah-ı **şerernâk** ider bâdiye-pûyân-ı **aşk**
 Hep **şerer**-i âhdur **rîg**-i beyâbân-ı **aşk** (G.178/1)

Bu beyitte “m, n, e” sesleri tekrardan öte müzikalite oluşturmaktadır. Sessiz bir ortam anlatılırken genelde “l, m, n” ötümlü ünsüzler kullanılır (Adıyaman 2010: 5). Burada; mest, mestane, mümkün olamamak sözcüklerinde bir sakinlik, sessizlik çağrışımı vardır:

Mümkın **m**i **mest**-i gamze-i cânâne **olmayam**

Mest olanı **sevem** yine **mestâne** **olmayam** (G.238/1)

Çapraz söz tekrarlarında beytin birinci mısrasındaki kelimelerden her ikisi ikinci mısrada çapraz olarak tekrarlanması hem ses hem de şekil olarak ahenk sağlamıştır.

Beyitte “m” sesleriyle “n” seslerinin ahenkli kullanımı görülmektedir. “m” sesi sakinlik, durgunluk, sessizlik çağrışımı yapar. Beyitte mest, mestane kelimeleri bu çağrışımı uyandırır. Nigeh, mest, mestane kelimeleri arasında anlam olarak bir ilgi vardır. Bu kelimelerdeki “e” sesleriyle beyitte bulunan diğer kelimelerdeki “e” sesleri armoni oluşturulmuştur.

Mestâne **nigehle** **beni** bir kec-küle*h*-i **mest**

Mest **eyledi** **te**'sîr **idermiş** **nigeh**-i **mest** (G.23/1)

Şair, su değirmenin dönüşünü canlandırmaktadır. Beyitte çapraz söz tekrarlarından doğan uyum söz konudur. Birinci mısrada dolapla suyun birbirine girdiğini bir karışım, bir mücadele başladığını, suyun galip gelince dolabı döndürdüğünü söyleyerek su değirmenlerinin çalışmasını kelimelerle canlandırmaktadır. Beyitte “tolâb ve âb” kelimeleri de birbirinin içine girerek cinas sanatını oluşturmaktadır. Yine beyitte “r” sesleriyle aliterasyon “i” sesleriyle asonans oluşturulmuştur:

Birbirine girdiler **tolâblarla** **âblar**

Ablar gâlib olunca döndüler **dolâblar** (G.100/1)

Bu beyitte tek mısrada yapılan ikili söz tekrarlarını da aşan bir durum söz konusudur. İkinci mısrada sesler beytin ruhunu oluşturmaktadır. Birinci mısrada gül-bülbül uyumu ikinci mısrada meclis-mey-saki üçlemesiyle ahenk iyice artırılmaktadır. Burada “o” işaret sıfatı ahengi bütünlemektedir:

Faslı bahâr irdi güle bülbül **mülâkîdür** yine

Meclis o meclis **mey o mey sâkî** o **sâkîdür** yine (G.336/1)

1.3. Dörtlü ve Beşli Söz Tekrarları

Dörtlü ve beşli söz tekrarlarını çok az da olsa kullanmıştır çünkü bu tür tekrarlarda sadece ses olayı ön plana çıkıp anlam dağılabilmektedir. Bu da anlamdan soyutlanmış sesler ortaya koyduğundan şair tarafından

benimsenmemiştir. Fakat Şeyhülislam Yahya sesle anlam arasındaki ilgiyi dörtlü ve beşli söz tekrarlarında da yakalamıştır.

Şâm olur rûzum ruhına zülfin eylese nikâb
Lutf idüp ref'-i nikâb **eylese şâmum rûz olur** (G.133/3dörtlü söz tekrarı)
Sûzen-i dil-dûz-ı gamzen **geçdi cân**a gerçi kim
Geçmedi cân riştesi ol **sûzen-i dil-dûz**dan (G.278/3) (beşli söz tekrarı)

Yinelemeler; edebi yapıtlara bir estetik güzellik getirmek, çağrışımlar yaratmak, anlamları ve kavramları pekiştirmek için kullanılmaktadır. Söz tekrarlarında ikilemeler gazellerde sıkça kullanılmış sesle anlam arasında büyük bir armoni oluşturulmuştur.

Ka`betü'l-uşşâk kûyına irişdürse Hudâ
Döne döne eylesem ol şâha arz-ı iştiyâk (G.173/2)

Özellikle Farsça kurallara göre yapılan ikilemeler ahengin zirveye çıktığı kullanımlardır.

Giyilen elbisenin boydan olması ve kırmızıya boyanması sürh, kan, hışmnak kelimeleri ile ser-â-pâ kelimesi arasında ilgi kurulabilir:

Ol şeh-i âlem kimün **kan**ına girmiştir bu gün
Hışmnâk olmuş **ser-â-pâ** giydiği esvâb **sürh** (G.40/2)

1.4. İkilemeler

İkileme, Türkçenin bilinenden çok daha önemli bir özelliğidir. İkileme Türkçenin zenginliğidir, yaratma gücüdür. Türk düşüncesindeki anlam bolluğunu kavram inceliğini karşılamak üzere türlü yollardan birbiriyle ilgili iki sözcük yan yana getirilir ve yeni bir anlatım yolu yaratılır (Hatipoğlu 1971: 9). Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde baktığımızda ikilemeler çok önemli bir ahenk unsuru olarak kullanılmıştır.

İkileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi ya da anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır (Hatipoğlu 1971: 9). Bu tanımdan hareketle tekrar edilen seslerin şiirdeki armoniye katkısı ne ise tekrar edilen kelimenin de o oranda etkisi vardır.

Yinelemeler yazın yapıtlarına bir estetik güzellik getirmek, çağrışımlar yaratmak, anlamları ve kavramları pekiştirmek için kullanılmaktadır. İkilemede sözcüklerin sıralanışı yatay eksendedir(syntagmatic axis). Yinelemelerdeki sözcük sıralanışı ise hem yatay hem de dikey (paradigmatic axis) eksende olmaktadır (Öznlü 2001: 115-127).

Bir manzumenin akılda kalmasının en önemli sebebi ahenkli olmasıdır. Şiirde benzer seslerin art arda ya da dikey olarak (kafiye redif) kullanılması benzer seslerin ve kelimelerin tekrar etmesi kalıcılığı artırmaktadır. Hatipoğlu'nun ifadesi ile "Bu bir psikoloji ve müzik olayıdır." İkileme olayında bu iki etkinin, ses benzerliğinin, tekrardan doğan anlam gücünü, birlikte yan yana kullanıldığı görülür. Bu bakımdan ikileme yoğunlaştırılmış bir ses ve anlam gücüdür (Hatipoğlu 197: 12).

İkilemelere baktığımızda aynı kelimenin tekrarı ile yapılan ekli ikilemeler;

Ka`betü'l-uşşâk kûyına irişdürse Hudâ

Döne döne eylesem ol şâha arz-ı iştiyâk (G.173/2)

Sesler	a	Ka`be, irişdürse,
	b	eylesem,
Anlam	a	Ka`betü'l-uşşâk,
	b	şâha arz-ı iştiyâk

aynı kelimenin tekrarı ile yapılan eksiz ikilemeler;

Ser-â-pâ **katre katre** kanlu yaşıyla gören çeşmüm

Nihâl-i erguvân-ı gülsitân-ı derd ü mihnet der (G.45/4)

Sesler	a	Ser-â-pâ, yaş, kan, gören, çeşm
	b	Nihâl, erguvan, gülistan, derd, mihnet,
Anlam	a	Ser-â-pâ,yaş, kan, gören, çeşm
	b	Nihâl, erguvan, gülistan, derd, mihnet,

Farsça kurallara göre yapılan ikilemeler(terkib-i tekerrürî);

Mülk-i dile o lebden hakkâ ki korkı vardur

Câ`iz ki bir şererden `âlem yana **ser-â-pâ** (G.3/2)

SES	A	hakkâ,
	B	câ`iz, `âlem
ANLAM	A	Hakkâ, korkı mülk-i dil
	b	Âlem, ser-â-pâ, şerer, yanma

Gün-be-gün mu`tedil olmakda hevâ-yı Bagdâd

Gayret-i ürd-i bihişt oldı şitâ-yı Bagdâd (G.43/1)

Dahı var devr-i güle eldeki câm-ı meyi gör

Ni`metün kadrini bil **himmet-i pey-der-peyi** gör (G.97/1)

2. SES TEKRARLARIYLA SAĞLANAN AHENK

Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri de ses tekrarlarıdır. Şeyhülislam Yahya iç ahenge büyük önem vermiş, seslerle anlamı bir potada eriterek müzikaliteyi yakalamıştır. İştikak, nida,

cinas ve paralelizm ile ifadelerine büyük bir zenginlik katmıştır. Eğer bir şiiri duyuyor ve ondan büyük bir estetik haz duyuyorsak bu sadece müzik olarak duymamızdan ileri gelmez. Anlamın da bunda belli bir ölçüde payı vardır.(Selçuk 2004: 157) O, “Seste anlam sözde ahenk” anlayışını çok güzel şekilde ifade etmiştir. İştikak, cinas, ve nida sanatlarını çok sık kullanmıştır. Fakat bunları sadece anlamdan soyutlanmış birer ses olarak değil anlamlı bütünleşmiş bir bütünlük arz eden uyumluluk çerçevesinde sunmuştur.

2.1. İştikak

İştikak, bir kökten türemiş kelimelerin bir cümle ve beyitte kullanılmasıdır (Soysal 2005: 60). Aynı kökten türemiş kelimeleri bir arada kullanmaktır. Bu da cinas gibi ses ve söz oyunudur. Cem Dilçin, bu sanatın cinas sanatı ile benzerliğinden dolayı “*Cinas sanatı içine girer.*” değerlendirmesinde bulunmuştur.

Şeyhülislam Yahya, iştikak sanatını göze ve kulağa hoş gelebilecek şekilde kullanmış adeta bir canlandırma ortaya koymuştur. Bunun yanında güzel bir ses orkestrasyonu sağlanmaktadır.

Beyitte iştikak sanatının kullanılmasının yanında “h” sesleriyle ahenk artırılmaktadır. Habb kelimesinin bir anlamı da denizin kabarmasıdır. İkinci mısradaki tâk-i rızâ kelime grubu ile anlam ilgisi kurulmuştur:

Anun aslıdır **habb-ı hubb-ı Hudâ**
Ki andan **zuhûr** itdi tâk-i rızâ (S.1/21)

Hâl-i ruhını gözler zülf-i **şiyâh**ın özler
Yahyâ **sevâd**-i çeşm ü kalbümdeki **süveydâ** (G.3/5)

Şehâ Bagdâd'ı al ecdâdunun **ervâh**ını şâd it
Husûsan **rûh**-ı pâk-ı Hazret-i Sultân Süleymân'ı (K.5/5)

Şair, insanların doğdukları vakit kulaklarına ezan okunma olayına telmihte bulunarak “Allah’ın huzuruna gel” nidasıyla o günden beri âşık olduğunu, kadehle dostluğunun (sabah) o sabah başladığını söylemektedir. **Felâh** kelimesinde bulunan “âh” sesinin bir anlamı da dost, arkadaşlıktır:

Tâ ki çalındı gûşıma **hayyâ** `ale'l-**felâh**-ı `aşk
Câm-ı **sabûh**ı eyledüm râtibe-i **sabâh**-ı aşk (G.179/1)

2.2. Cinas

Cinas, söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları ayrı iki sözcüğü bir arada kullanmaktır. Buna “*tecnis*” de denir. Cinas sözcükleri Arap alfabesine göre yazılışları açısından yedi çeşittir (Dilçin 1997: 467). Cinas sanatı; sözcükleri yapı, söyleniş, yazım ve anlam gibi dört ögesini bir arada yoğurmayı gerektiren zihinsel bir işlem sonucunda ortaya çıkar. Cinas, yerinde ve güzel yapıldığında sözün etkisini ve ahengini artıran bir zeka hüneri durumundadır (Selçuk 2004: 172). Şeyhülislam Yahya cinas sanatını büyük bir ustalıklarla kullanmıştır.

Bir âhûyî şikar itmek **diler dil** nice demlerdür
Ne tâli`**dür** **düşürmez** fırsatını şol kadar gözler (G.121/4)

Bu beyitte dila- râm sözcükleri cinas-ı mürekkebe oluşturmaktadır. Ayrıca “ l ” sesi beytin genelinde tekrar ederek ahengi artırmaktadır:

Dime ibrâm ile o serv **dilâ râm** olmaz
Âşıka mâ'i'î olur böyle **dil-ârâm** olmaz (G.137/1)

Şair, cinasin dışında kendi mahlasına da işaret ederek “y” sesiyle ahengi güçlendirmektedir. Özellikle birinci mısradaki “y” sesleri müzikalite oluşturmaktadır:

Yahyâ'yı yaksa **nâr-ı elem yâre** gam degül
Pervâ ne şem'e derd ile pervâne yanmadan (G. 264/1)

Gazellere baktığımızda başarılı cinas-ı mükerrer kullanımları görmekteyiz.

Hüsn kim gâliye vü gâzedden **imdâd** ister
İstemez dil anı bir hüsn-i Hudâ-**dâd** ister (G.85/1)

Kalur gider bu gönül zülf-i **yârdan** gelmez
Safâ-yı şâmı tuyan ol **diyârdan** gelmez (G.144/1)

2.3. Nida

Bir seslenme ünlemidir. Şairlerin ruh hallerini ifade eden kelimelerdir. Bu sanat ile çok kuvvetli duygu ve düşünceler anlatılır. *Sanatkâr kendisini etkileyen varlık ve durumlar karşısında fazla heyecanlandığı zaman, o varlığı kişileştirerek ona hitap eder.* (Kocakaplan 1992: 111) Şeyhülislam Yahya gazellerinde en fazla “ey ve â” sesleriyle bu sanatı kullanmıştır. Beyitler içerisinde bu sesleri destekleyen seslerin kullanıldığını da sık sık görmekteyiz.

Şairin, mahlasını hem nida sanatı hem de kafiye oluşturacak biçimde kullanması ahenk oluşturmaktadır. Seslenme ünlemi olan “ey” kelimesi “Yahya” kelimesi ile ahenkli kullanılmıştır:

Az zamânda nice bin **d**erd kazan **ey Yahyâ**
Nakd-i **e**şkün ruh-ı **z**erdün sana **ser-mâye yeter** (G.123/5)

Bu beyitte “ey âftâb-ı meh-likâ” kelime grubunda “â” sesleri ahenk oluşturmaktadır. Mısra sonunda kafiye olarak kullanılması ahengi güçlendirmektedir. Beyitte bulunan “ âlem, mir'ât, âlem-nümâ” kelimelerinde aynı seslerin tekrarı müzikalite oluşturmaktadır. Yine “m” sesleri özellikle ikinci mısradaki ahenge katkıda bulunmaktadır:

Sende bu **`âlem** ki var **ey âftâb-ı meh-likâ**
Kangı **m**ir'âta bakasın **o**lmaya **`âlem-nümâ** (G.10/1)

2.4. Paralellik

Paralelizm, şiir dilinde beyti oluşturan mısralar arasındaki benzer dil birliklerinin ve mütevazin kelimelerin anlamla bütünleşen sesin eşliğinde paralel sıralanışı ifade eden bir terimdir. Dörtlü, beşli söz tekrarlarında görülen aynı kelimelerin beytin her iki mısrasında belli bir düzenle tekrarlanmasına karşılık paralelizmde sadece aynı kelimelerin değil ses anlam ve vezin itibarıyla benzer kelimelerin tekrarı söz konusudur(Macit 2005: 53).

Paralellik, Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ahengi sağlayan en önemli faktördür. Bu alanda başarılıdır. Gerek beyitlerde gerekse beyitler arasındaki paralel uyum dikkat çekmektedir. Özellikle düz ve aksi paralelizm kullanımı çok başarılıdır. Şeyhülislam Yahya, edebi sanatlara pek rağbet etmediği için kelime ve ses tekrarları ile mûsikîyi yakalamıştır. Aşağıda verilen beyitlerde şair "beyitlerdeki tam paralellik" örneklerini göstermektedir:

2.4.1. Tam Paralellik

Yine der-kâr ol sa dâmân-ı nesîm-i nev-bahâr

Yine gülşende tutuş sa âteş-i şevk-i hezâr (G.105/1)

Nân-ı huşk ile kanâ`at gibi bir ni`met mi var

Kün-ı istignâ gibi bir gûşe-i râhat mı var (G.108/1)

Sâgar-ı nâz u şîveyi ol iki çeşm-i meste vir

Hançer-ı hışm u kîneyi gamze-i tîz-deste vir (G.109/1)

Cebînün ebruvânun ârızun hâl-i `izârundur

Meh-i bedrüm hilâlüm âftâbum necm-i rahşânüm (G.248/2)

Cân mı vardır ârzû-mend-i visâlün olmaya

Dil mi vardır teşne-i âb-ı zülâlün olmaya (G.303/1)

Şeb-nem gibi dil gonce-i handânuna düşdi

Yûsuf gibi cân çâh-ı zenahdânuna düşdi (G. 425/1)

2.4.1. Yarım Paralellik

Yanar tîri erir peykânı tâb-ı âteş-i dilden

Birinden âh olur zâhir birinden eşk olur peydâ (G.5/2)

Bir hâlde uşşâka râhat mı var ey meh-rû

Geh bîm-i gam-ı fûrkat geh fikr-i dem-i vuslat (G.25/3)

Yudum elümi şarâb-ı mecâziden tevbe

Be-hakk-ı câm-ı hakikat be-hak-ı rûh-ı nasûh (G.38/3)

2.4.3. Düz ve Aksi Paralellik

Aynı mısra veya sentaktik bütünlük halinde unsurların belirli sıra ile kullanılması **düz paralelizmdir**. Bundan başka birkaç unsur önce düz sonra ters bir tarzda sıraya girerse buna **aksi paralelizm** denir. Aksi paralelizm bedîi tesir yaratmak için kullanılır ve aslında söz oyunu karakteri taşır (Macit 2005: 62).

Gamzesi mest-i nâz ise // nâzı da mest-i gamze dür

Kanı o kim halâs ola mertebe-i niyâzdan (G. 253/2)

Aşağıda verilen beyitlerde düz paralelizm yapılmaktadır:

Her `andelîb bir güle itdi nice niyâz

Her mübtelâ bir âfete yalvara başladı (G.442/2)

Aşağıda verilen beyitlerde ortak sözlü paralelizm mevcuttur.

Sen karîn-i şem`-i meclis ben habîbümden irak

Bir midür pervâne-sûz-ı vasl ile sûz-ı firâk (G.173/1)

Düşer mi sana ey dil dâ'im ümmîd-i vefâ itmek

Güzeller şânıdur gâhî vefâ gâhî cefâ itmek (G.202/1)

2.5. Armoni

Armoni; "iki ya da daha çok sesin aynı anda kulağa hoş gelecek biçimdeki uyumudur. Bir veya birkaç mısradaki seslerin birbirine uymasına, birbiriyle veya bir manaya göre düzenlenmesine armoni denir (Macit 2005: 63). Şiirde armoni iki vasıta ile temin olunur: Aliterasyon ve Asonans.

Şairin malzemesi dildir. Şair, tüm hünerini ses ve anlam arasındaki uyumdan çıkarmalıdır. Zira, " şairin elinde nota yerine harfler ve onların ses değerleri vardır. Bunun için şair, harflerin ve bu ses değerlerinden ritim oluşturmak gayesiyle faydalanmak mecburiyetindedir (Özcan 1999: 321). Şeyhülislam Yahya Divanı'nda genelde sesle anlamın uyumu incelediğimiz şiirlerde görülmüştür.

Gazellerde:

n, l, m, d, r, b, k, y, s, h, ,g, t, ş, z, c, v, ç, f, p, j

Diğer manzumelerde :

r, n, l, m, d, k,b, s, h, g, y, t, z,ş, f, g, c, p, ç, j

Bu seslere baktığımızda "n, l, m, d, r" sesleri en fazla kullanılan seslerdir. Ünlülerde ise ince ünlüler kalın ünlülerden daha fazladır. Bu da şairin şiir dünyası ile kişiliğinin paralel olduğunu göstermektedir. Şeyhülislam Yahya " güler yüzlü, latifeci, hoş sohbet, zeki, âlim, bilgin, dindar, cömert, merhametli ve doğru bildiği yoldan ayrılmayan insandır.

Şeyhülislam Yahya'nın en fazla kullandığı ünsüzler "d, l, m, n, r" sesleridir. "y" akıcı ünsüzü " söylenişindeki rahatlığından dolayı ünlülerden sonra ikinci derecede müzikal seslerdir." Musikiye vokallerden sonra en elverişli

ses bunlardır. Gerek dilde gerek müzikte bu seslerin sık sık tekrarlanması da bundandır (Selçuk 2004: 223). Bu “y” sesi Yahya Efendi tarafından çok sık kullanılmıştır. Şairin gazellerde sağladığı ahengin bu seslerden oluşan asonans ve aliterasyonlardan oluştuğu görülmektedir. Yine yaptığımız bu tasniflerde Şeyhülislam Yahya’nın ince ünlüleri daha çok kullanması şiirde yakaladığı armoni ve musikiyi ön plana çıkartmıştır.

Gam oklarıyla sinenin parça parça olması, “çak çak” sözcüğünün tabiat taklidi olmasındaki uyum, bu okların parçalayıcı tesirinden dolayı içteki derdini açığa çıkarmaktadır. Beyitteki “k ve d” sesleri anlamla uyumludur.

Korkarın **d**erd-i **d**erûnum ide bir yerden zuhûr

Tîg-i gamla sîne Yahyâ **çâk çâk olma**kdadur (G.58/5)

İkinci mısradaki “r” sesleri hem ses hem de anlam bakımından ahenk sağlamıştır. Bir gül bahçesi (gülzar) tasvirini çizip reyhan, nesrin, verd kelimelerini şeme-i lütûf kelime grubu ile ilişkilendirmesi, bu bitkilerin kokulu olması sebebiyle aralarında ilgi kurulmaktadır:

Ne `izzet buldı ise **şem**me-i lutfunla bulmuşdur

Bu **g**ülzârun eger **ver**di eger **nesr**in ü **reyh**ânı (G430/2)

2.5.1. Ses Tekrarlarının Sağladığı Armoni

Yahyâ'ya kerem bâbını **yâr** eyledi dîvâr

Hayfâ ki der-i himmeti agyâre açıldı (G.386/5)

Bâde-i `aşk ile **medhûş** olmayan **bilmez** beni

Bezm-i mihnetden kadeh-nûş olmayan **bilmez** beni (446/1)

Bu beyitte “dağ, dâne, dâm, dâmgâh, sayd, geçdi ” kelimeleri hem ses hem de anlam bakımından ahenk yaratmaktadır:

Dâglar dâne elifler **dâm** sînem **dâmgâh**

Sayd olunmaz bir hümâ fikriyle ömrüm geçdi âh (G.312/1)

Şair, “ l ” ünsüzünü “gül-bülbül-lale, leb-dilber, dil-mail” kelimeleri ile ahenk oluşturacak biçimde kullanmaktadır. Beyitteki diğer kelimelerde bulunan “ l ” sesleri ile desteklendiğinden ahenk güçlenmektedir.

Mâ'ilin ol **g**ül-i ra`nâya ki öpmek dilesem

Almadın bûsesin iki yanagı **g**ül **g**ül olur (G.122/4)

O **g**ül yüzlüm beni çak böyle nâlân eyleyüp neyler

Kemîne bülbülün hâlin perîşân eyleyüp neyler (G.130/1)

Kîm **d**îdî **z**ülfine sarmaş Yahyâ

Sen seni beste-i esbâb eyle (G.377/7)

Yahyâ dil-i fakîri yakan eylesün hazer

Ahı yili eserse eger pür-şerâr eser (G.93/5)

3. RİTİM

Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ritim de ahengi sağlayan en önemli unsurlardandır. Şeyhülislam Yahya, Türk şiirinde 24 farklı kalıpla, en çok farklı aruz kalıbını kullanan kişi olmuştur. Şeyhülislam Yahya Divanı'nda aruz çok başarılı bir şekilde kullanılmıştır. Aruzu Türkçe kelimelerde başarıyla kullanmıştır. Halkın rahat anlayacağı dilde beyitleri bulunmaktadır.

Cihânda âşık-ı mehcûra sanma râhat olur
Neler çeker bu gönül söylesem şikâyet olur (G.60/1)

"Erdi bahâr sen dahi şâd olmadın gönül
Güllerle lâlelerle küşâd olmadın gönül" (G.216/1)

SONUÇ

Bâki'den izler taşıyan, Nedim'e üslûp olarak öncülük eden Şeyhülislam Yahya, eski devirle yeni devir arasında köprü kurma rolünü üstlenmiştir. Gazelleriyle herkesin dikkatini çekmiş kendisinden sonra gelen birçok şairi etkilemiştir. Geleneğin belli olduğu bir edebiyatta şairler, özgünlük yaratabilmek için farklı bir anlatım yolunu seçmek zorundadır. Şeyhülislam Yahya kendine has üslûbu ile dikkat çekmektedir.

Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri söz tekrarlarıdır. Bu söz tekrarları şairin bir bakıma heyecanlarını da belirtmektedir. Birli söz tekrarları mısraların değişik yerlerinde yapılmıştır. Bu şairin yeteneğini ve sesleri kullanabilme becerisini göstermektedir. Şeyhülislam Yahya, ikili ve üçlü söz tekrarlarına da sıkça yer vermiştir. Dörtlü ve beşli söz tekrarlarını çok az da olsa kullanmıştır. Söz tekrarlarında ikilemeler *Divân*'da sıkça kullanılmış sesle anlam arasında büyük bir armoni oluşturmuştur. Özellikle Farsça kurallara göre yapılan ikilemeler ahengin zirveye çıktığı kullanımlardır.

Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri de ses tekrarlarıdır. O, "Seste anlam sözde ahenk" anlayışını çok güzel şekilde ifade etmiştir. Paralellik, Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ahengi sağlayan önemli faktördür. Özellikle düz ve aksi paralelizm kullanımı çok başarılıdır. Şeyhülislam Yahya, edebî sanatlarla pek rağbet etmediği için kelime ve ses tekrarları ile mûsikîyi yakalamıştır.

Şeyhülislam Yahya'nın gazellerinde ritim de ahengi sağlayan en önemli unsurlardandır. Ritim denince vezin ve kafiye ön plana çıkmıştır. Şeyhülislam Yahya'nın aruzu Türkçeye başarıyla uyguladığını görüyoruz. Devrinin ve geleneğin aksine Türkçe kelimeleri çok sık kullanıp aruzla ahenk yaratmayı başarmıştır. Bu Türk dili ve edebiyatı açısından son derece önemlidir. Biz bu başarıyı Tanzimat sonrasında Tevfik Fikret, Mehmet Akif ve Yahya Kemal'le yakalayabilmişiz. Kafiye ve redifleri birleştirici ve bütünleştirici bir görevde kullanmıştır. Şeyhülislam Yahya, en çok "â" ünlüsünü ve zengin kafiye türünü kullanmıştır. Kafiyedeki seslerle beyitteki diğer sesler arasında da büyük bir paralellik söz konusudur. *Divan*'da redifli nazım şekilleri redifsizlerden fazladır. Bu rediflerde Türkçe kelimelerin sayısı oldukça fazladır.

Şairlerin kişilikleri, mizaçları ile kullandıkları sesler arsında kesin bir ilginin olduğu konusunda yetkin bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak divan şiirinde bazı şairlerin mizaçları ile kullandıkları sesler arasında bir koşutluk vardır. Nef'i haşin ve sert mizaçlıdır. Kullandığı seslerde bunu net olarak görmekteyiz.

Şeyhülislam Yahya'nın da kullandığı seslerle mizacı arasında bir paralellik vardır. Sert ünsüzler yumuşak ünsüzlere göre daha yorucudur. Şeyhülislam Yahya, hoşgörülü bir kişiliğe ve zarif bir üslûba sahiptir. Bu, şiirlerinde kullandığı kafiye anlayışı ile benzerlik göstermektedir. Şiirlerinde kafiye içinde geçen ünsüzlere baktığımızda yumuşak ünsüzler (71) sert ünsüzlerden (39) daha fazladır.

Bu çalışmamızda; Şeyhülislam Yahya'nın şiirlerinde kullandığı kelimelerin çoğunda bir musikî oluşturduğunu, seslerin uyumsal bir nitelik taşıdığını, aruzu başarıyla kullandığını, devrine göre Türkçe kelimeleri sıkça kullandığını, kendine has bir üslûp oluşturduğunu tespit ettik.

KAYNAKÇA

Adıyaman, Ceyda (2010). *Türkçede Ses ve Anlam İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, III. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, (16-18 Aralık) İzmir. s. 1-10.

Aksan, Doğan (2005). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*. Ankara: Engin Yayıncılık.

Balalan, Ali (2013). *Şeyhülislam Yahya Divanı'nda Ahenk Unsurları*. Elazığ: Fırat Üniversitesi. Yüksek Lisans

Devellioğlu Ferit (1998). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Dilçin, Cem (1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 517.

Dilçin, Cem (1991). *Fuzulî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönünden İncelenmesi* Ankara: Türkoloji Dergisi, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Derneği Yayınları, C.9.S.1, s. 43-98 .

Hatipoğlu, Vecihe (1971). *İkileme*. Ankara Üniversitesi Basımevi: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kavruk, Hasan (hzl.) (2001). *Şeyhülislam Yahya Divanı*. Ankara: Meb Yayınları.

Kurnaz, Cemal (2001). *Divan Şiirinde Ritim Arayışları*. Türk Dili, S.589, s.87-92 Ocak.

Küçük, Sabahattin (1982). *Şiir ve Şiir Sanatında Ses Unsuru*, Fırat Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi dergisi (Ali Gündüz Akıncı'ya Armağan) C.1, S.2. s. 102-112 Elazığ 1982.

Macit, Muhsin (2005). *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kocakaplan, İsa (1992). *Açıklamalı Edebi Sanatlar*. İstanbul: MEB. Yayınları.

Özcan, Tarık (1999). *Oktay Rif'at'ın Şiirlerinin ve Romanlarının İncelenmesi*, Elazığ: Fırat Üniversitesi. Doktora Tezi.

Öznlü, Ünsal (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Pala, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiir Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Selçuk, Bahir (2004). *Ahenk Unsurları Bakımından Nef'î Divanı'nın Tahlili*. Malatya: Özserhat Yayıncılık.

Soysal, M. Orhan (2005). *Edebi Sanatlar ve Tanınması*. İstanbul: MEB Yayınları.

Yıldırım, Ali (2007). *Taşlıcalı Yahya ve Şeyhülislam Yahya Divanları'nda Zühdi ve Harabatî Kelimelerin Kullanımı*, Türkoloji Araştırmaları Merkezi. http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI_TURK_EDEBIYATI/Ali_Yildirim_Taslicali_Yahya_Zuhdi_Harabati_sozcuk.pdf (Erişim tarihi: 7/12/2012).